

1924 ANAYASASI DEVRİNDE TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN YAPISI ÜZERİNDE BİR DENEME

Dr. Metin KIRATLI

Bir memleketin seçkin grupları arasında, o memleketin idaresine hâkim olan yasama organının en önde, daha doğrusu en önemli sırada yer alacağı tabiidir. Yasama organlarının bünyesini tahlil etmek, yabancı memleketlerde, son zamanlarda gittikçe üzerinde daha fazla durulan bir «elite analysis = seçkinler tahlili» konusu olmuştur. Memleketimizde yasama organının tahlili pek ele alınmamıştır.

Bu konuda araştırma yapacaklar için memleketimizde yeter derecede vesika bulunmadığı gibi, bulunan vesikaların değeri de tartışma götürebilecek durumdadır. Biz bu inceleme denemesinde, T.B.M.M. Umumî Kâtipliği tarafından muntazaman yayınlanmakta olan Meclis Albümlerine dayanmak zorunda kaldık. Bu albümlerde milletvekillerinin şu veya bu niteliklerine göre tasnifi, ancak 1950 döneminden sonra başlamıştır. Bu tasnifler de henüz deneme safhasında olup, daha islâha muhtaç çok tarafları vardır. Bu konuda daha tam bir araştırma yapabilmek için, bu albümlerle yetinmeyip, temin edilmesi zor daha başka kaynaklara başvurmak ve birçok kimselerle şahsen mülâkat yapmak zorunluluğu vardır. Bunun ise uzun zamana muhtaç bir çalışma olduğunu tekrar etmeğe lüzum bile yoktur.

Biz burada 1924 Anayasası devrindeki Meclis'in son dört dönemini (1946, 1950, 1954, 1957) ele aldık. Bu dört dönemi, mümkün olduğu nisbette yabancı memleketlerle de karşılaştırarak, yaş, eğitim ve ihtisas yönlerinden incelemeğe çalıştık. Bu inceleme sadece bir teşebbüs mahiyetindedir. Zira, T.B.M.M. ni ve onun içindeki siyasî partileri sadece yaş, eğitim ve ihtisas bakımlarından incelemek, bir seçkinler analizi olarak, T.B.M.M.'nin ve partilerin bütün niteliklerini ortaya koymağa kâfi gelmez. Ancak, bu konunun sırf bu üç yönden ele alınması bile birçok hususların gözlemlenmesine ve tahlil edilmesine imkân vermektedir.

I — T.B.M.M.'nin VE BAŞLICA SİYASÎ PARTİLERİN YAŞ KOMPOZİSYONU

1924 Anayasasının T.B.M.M.'ni ve onu meydana getiren başlıca siyasî partileri, VIII. dönemden XI. döneme kadar yaş kompozisyonu bakımından incelediğimiz zaman, gerek Meclis'in gerek partilerin (1) gittikçe gençleşmek yönsemesinde bulunmuş olduğunu görürüz.

TABLO : 1 — Meclis'te ve Partilerde Ortalama Yaş

Dönemler	T.B.M.M.	D.P.	C.H.P.
1946	51.7	47	52.4
1950	47.1	47.4	51.7
1954	46	46.1	37.3
1957	45.8	46.4	42.8

Meclis'in ve partilerin ortalama yaşlarının mahiyetini daha iyi anlayabilmek için, yabancı memleketlerdeki duruma da bakmak gereklidir. Bir misâl olarak Fransa'yı ele alacak olursak, orada 1946 meclisinde, partilerin ortalama yaşlarının bizdekilere bakışla daha düşük olduğunu gözlemleriz: (2)

Merkez ve sağcı partiler	46 yıl 6 ay
U.D.S.R.	40 » 3 »
Radikal Sosyalistler	49 » 9 »
M.R.P.	41 » 9 »
Sosyalist Parti	45 » 4 »
Komünist Parti	40 » 7 »

Bununla beraber, bizdeki siyasî partilerin, son dönemlerde, yaş kompozisyonu bakımından, Fransa'dakilerle farkının kalmadığını söyleyebiliriz.

Bizde, Mecliste ve partilerde gittikçe bir gençleşme olduğunu söylemiştik. Amerikan Kongresinde ise tersine bir yönseme ile karşılaşılıyor. Kongre'nin ortalama yaşı devamlı bir artış göstermektedir. Şöyle ki. (3)

41. Kongre (1869) de ortalama yaş	45 iken	
68. » (1923) de »	» 51,	
79. » (1945) de »	» 52 ye çıkmıştır.	

(1) Burada «partiler» deyimiiyle, D.P. ile C.H.P. ni kasetmekteyiz.

(2) M. Duverger, Les Partis Politiques, Paris, 1951, p. 195

(3) G.B. Galloway, Congress at the Crossroads, New York, 1946, s. 29

T.B.M.M.'nin karakterini tâyin eden başlıca iki partiden, D.P. nin ortalama yaşı kararlılık gösterdiği halde, C.H.P. önemli derecede gençleşmek eğilimini göstermiştir. (bak: Tablo 1). Bu durumun sebepleri henüz araştırılmış ve çözümlenmiş değildir. Bununla beraber, bu durumun, aşağıdaki muhtemel sebeplerden bir veya birkaçı ile ilgili olduğunu düşünebiliriz:

a) D.P. nin içinde yenileşme nisbeten azdır. Bu da adayların önemli bir kısmının yine aynı kimseler arasından merkezce konmasından olabilir. Bunun da parti içi demokrasinin zayıflığından ileri gelmesi pek muhtemeldir.

b) D.P. nin ortalama yaşının aynı kalmasının, eskilerin yaşlanması yanında, yeni milletvekillerinin de pek genç yaşlardan gelmemesi gibi bir sebebi olabilir. Eğer böyle ise, yâni partiyi nisbeten yaşlı kimseler tercih etmişse, bu da partide azçok muhafazacı bir yönseme olmasından ileri gelmiş bulunabilir.

c) C.H.P.'de, Meclis içinde genç elemanların hâkim hale gelmesi, parti içi demokratik seçimin geniş olmasının bir sonucu olabilir.

d) C.H.P.'nin boyuna gençleşmesi, genç politikacıların bu partiyi tercih etmelerinin bir sonucu olabilir.

Bu sebeplerin ihtimaliyet derecelerini burada bir dereceye kadar irdeliyebiliriz. Bir dereceye kadar dedik, çünkü bu hususta, partilerin sadece T.B.M.M.'deki üyelerini değil, fakat Meclis'e girmesi muhtemel bulunmuş milletvekili adaylarının hepsini incelemeden kesin bir hükme varmak mümkün olmaz. Ayrıca, bütün adayları gözönüne aldığımızda da, burada bulacağımız bir vakıa, herhangi bir ihtimali beslese bile onun mevcudiyetini kanıtlama (ispat) ya kâfi gelmez. Örneğin, herhangi bir partide yenileşme derecesinin az olduğunun ortaya konması, o partide iç demokratik düzenin zayıflığı ihtimalini artırsa bile, onu kanıtlamaz. Partiler hakkında hüküm vermeyi zorlaştıran bir diğer nokta da, o zamanki seçim sisteminin sonucu olarak muhalefet partisinin Meclis'teki temsilcilerinin çok küçük sayıya düşebilmesi keyfiyetidir. Bununla beraber, bir partinin parlâmentodaki temsilcilerinin onun en seçkin elemanlarını veya hiç olmazsa onun yönetimine en etkin - özel olarak memleketimizde - topluluğu teşkil ettiğini kabul etmek fazla hatalı olmaz. Bu durumda, partilerin Meclis içindeki temsilcilerinin bazı niteliklerinin ortaya konması, hem partilerin,

ve dolayısıyla, hem de parlâmentonun rengini ve yönsemelerini anlamakta önemli ipuçları verebilirler.

Yukarda bahsettiğimiz birinci ihtimali, yâni D.P. nin iç demokrasisi ile ilişkin, yenileşme derecesini (Meclis'e ilk defa giren milletvekillerinin sayısının nisbeti) ele alalım:

a) Yenileşme :

T.B.M.M.'de ve D.P. ile C.H.P. de, Meclis içinde, yenileşme nisbetlerinin bir tablo halinde topluca ifadesine bakalım:

TABLO: 2 — T.B.M.M. de ve Başlıca Siyasî Partilerde Yenileşme Derecesi

Dönemler	T.B.M.M.	D.P.	C.H.P.
1946	% 47.3	% 77.4	% 41.7
1950	84	89.7	47.1
1954	51.2	50	73.3
1957	51.3	42.4	72.8

Yukardaki tablodan kolaylıkla görülebileceği gibi, 1950 dönemi hariç, Meclis'in aşağı yukarı yarısı, son dört dönemde, daima yenileşmektedir. 1950 de ise, âdeta bir tasfiyeden geçmişçesine, Meclis'in % 84 gibi yüksek bir nisbeti yenileşmiştir. Burada yenileşme deyimiyle Meclis'e ilk defa giren milletvekillerinin nisbetini kast ediyoruz.

2 No.lu tabloda her iki parti için şöyle bir ortak yönseme görüyoruz: D.P. nin ve C.H.P. nin Meclis'te yenileşme nisbeti, iktidarda iken girdikleri seçimlerde düşük, muhalefette iken girdikleri seçimlerde ise yüksek olmuştur. Bir siyasî partide, parti içi demokrasinin azalması, muhalefette olduğu zamandakine bakışla -hiç olmazsa memleketimizde- daha fazla mümkündür. Esasen 1950 den sonra iktidar partisi içinde, parti içi demokrasinin azaldığı, C.H.P. içinde ise arttığı, son yıllarda gözlemlenen ve çeşitli fırsatlarda ifade edilegelen bir durum olduğuna göre, yenileşme derecesini, partilerimizin iç demokrasisi hakkında bir ölçü olarak kullanmak imkânı hiç olmazsa 1961 Anayasasına kadar mevcut bulunmuştur. Bu ölçünün evrensel olmadığını, sadece Türkiye -belki bazı diğer memleketler de dâhil- için, muayyen bir devrede ve muayyen bir derecede doğru olduğunu tekrar belirtelim. Ör-

neğin, Fransa'da 1951 Meclisinde yenileşme nisbeti % 38 idi (4). 1924 Anayasası Meclisinde ise son dört dönemde, en düşük nisbet % 47.3 olmuştur. Buna bakarak Fransız siyasî partilerinde, Türk siyasî partilerindeki kadar iç demokrasi bulunmadığını iddia etmek çok güçtür.

b) Yenilerin (Meclis'e ilk defa giren milletvekillerinin) Ortalama Yaşı :

Yukarda, partilerin Meclis'teki temsilcilerinin ortalama yaşlarının seyrine bakarak ikinci ihtimal olarak, D.P. li milletvekillerinin pek genç yaşlardan gelmemesini de düşünmüştük. Bunun doğru olup olmadığını anlamak için, partilerde, yeni milletvekillerinin ortalama yaşına ve genç milletvekillerinin nisbetine bakmak gerekir.

TABLO: 3 — Yeni Milletvekillerinin Ortalama Yaşı

Dönemler	T.B.M.M.	D.P.	C.H.P.
1946	47.7	45.5	48.7
1950	45.7	45	45.8
1954	43.7	44	40.1
1957	43.4	44.7	43

Tablodaki rakamlara göre, D.P. de ve C.H.P. de yeni milletvekillerinin ortalama yaşları arasında önemli bir fark olduğu söylenemez. Şu halde yukarda bahsettiğimiz ihtimal doğru değildir. Yâni D.P. ye katılan yeni milletvekilleri, C.H.P. ye bakışla daha yüksek yaşlardan gelmiş değildirler.

Genel yönsemeye uygun olarak, Meclis'te ve her iki partide yeni milletvekillerinin ortalama yaşı dönemden döneme düşüş göstermektedir.

Amerikan Kongresinde ise yine tersine bir yönseme göze çarpıyor. Yeni temsilci ve senatörlerin ortalama yaşı şöyle bir seyirle yükseliyor: (5)

41. Kongre (1869) de	...	42
68. » (1923) de	...	47
79. » (1945) de	...	46

(4) G.M. Carter, Major Foreign Powers, New York, 1952, s. 312

(5) G.B. Galloway, Op.cit., s. 29

c) Genç Milletvekillerinin Nisbeti :

30 - 49 yaşları arasındaki milletvekillerini genç sayarsak bu grubun Meclis ve partiler içindeki nisbetine göz atalım :

TABLO: 4 — Genç Milletvekillerinin Meclis'te ve Partilerde Nisbeti

Dönemler	T.B.M.M.	D.P.	C.H.P.
1946	% 40.2	% 54.7	% 37.8
1950	59.8	62.9	42.8
1954	68.9	68.3	83.3
1957	70.8	67.8	71

Yukarıdaki tablodan Meclis'te ve partilerde genç milletvekillerinin nisbetinin süratli bir şekilde arttığını gözlemliyoruz. Son dönemde genç grubun nisbeti % 70.8 e çıkmıştır ki gerçekten çok yüksektir. Bunu 77. Amerikan Kongresi ile karşılaştırsak daha iyi anlarız:

77. Kongre'de gençler grubu (6):

Temsilciler Meclisi'nde	% 47
Senato'da	% 22

II — EĞİTİM

Milletvekillerinin görmüş oldukları eğitim derecelerini, Meclis albümlerindeki esasa uyarak, a) Yüksek, b) Lise ve Lise ayağı, c) Orta, d) Özel olmak üzere 5 grupta inceledik. Herhangi bir eğitim kurumunu yarıda bırakmış veya tamamlayamamış olanların eğitim seviyesini, o kurumun derecesine dahil etmedik.

TABLO: 5 — T.B.M.M. nin Eğitim Bakımından Kompozisyonu

	1946	1950	1954	1957
Yüksek eğitilmiş	%73.4	%72.8	%75.6	%70.4
Lise	12.6	12.3	13.7	15.1
Orta	9.8	10.2	6.9	7.8
İlk	1.5	2	2.4	4.6
Özel	2.6	2.5	1.3	2

(6) M.M.Mc Kinney, «The Personnel of the Seventy-seventh Congress», The American Political Science Rev. Feb. 1942, No: 1 s. 68

Yukarıdaki tablonun ifade ettiğine göre, T.B.M.M. de son dört dönemde, yüksek eğitim görmüş milletvekillerinin nisbeti aşağı yukarı aynı kalmıştır. Fakat 1957 döneminde en düşük seviyesine ulaşmıştır. Lise mezunlarının nisbeti ise devamlı bir şekilde artış göstermiştir.

1924 Anayasası Meclisinin eğitim seviyesi, diğer memleket parlâmentolarınıninki ile karşılaştırıldığı zaman, oldukça yüksek gözükmetedir. Almanya'da 1928 Reichstag'ında üniversite ve o ayardaki eğitim kurumu mezunlarının nisbeti % 36.8, Bonn parlâmentosunda ise % 41.1 idi. Bizim Meclis'te ise, son dört dönemde, bu nisbet % 70.4 ün altına düşmemiştir.

A.B.D. de Kongre'nin eğitim seviyesine gelince:

	77. Kongre'de (7)	81. Kongre'de (8)
Yüksek Eğitim	% 91	% 87
Lise	8	10

T.B.M.M. eğitim seviyesi bakımından, Amerikan Kongresinden pek az aşağıda kalmıştır.

Meclis'teki eğitim seviyesinin partilere göre olan durumuna gelince, genel hatlarıyla Meclis'teki nisbetler partilerde de aynı yönde bulunmakla beraber, 1946 ve 1950 Meclis'lerinde C.H.P.'nin, 1954 ve 1957 Meclis'lerinde D.P.'nin daha üstün bir eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Şöyle ki:

TABLO: 6 — D.P. nin ve C.H.P. nin Meclis'te Eğitim Bakımından Kompozisyonu (% olarak)

	1946		1950		1954		1957	
	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.
Yüksek	61.1	73.8	70.9	83	76.1	63.8	71.1	67
Lise	19.3	12.3	13.6	3.7	13.8	10	17.4	10.4
Orta	12.9	9.4	11	7.5	6.3	20	6.2	12.1
İlk	0.0	1.7	2.2	1.8	2.4	3.3	3.8	6.9
Özel	6.4	2.5	2.2	3.7	1.2	3.3	11	3.5

(7) M.M. Mc. Kinney, Op.cit., s. 70

(8) Donald R. Matthews, «U.S. Senators and Class Structure», The Public Opinion Quarterly. Spring 1954, No. L, e 12

Burada da tekrarlıyalım ki bu hususta daha sahih bir hükme varmak için, yine partilerin bütün adaylarının gözönüne alınması gerekmektedir.

Hemen her memlekette parlâmentonun eğitim seviyesi, o memleketin genel eğitim seviyesinin üstünde bulunmaktadır. Türkiye için de durum aynıdır. Yâni nüfusumuzun % 70 inin eğitimi yüksek olmadığı halde 1957 Meclis'inde milletvekillerinin % 70.4 ü yüksek eğitilmiş olmuştur.

b) Eğitim Dalları :

Milletvekillerinin eğitim dallarını incelerken şöyle bir ayrımı esas aldık:

1. Hukuk,
2. Siyasî İlimler,
3. Tıbbî İlimler (Eczacılık, dişçilik, veterinerlik),
4. Askerî tahsil,
5. İktisat ve Mâliye (ticaret, bankacılık),
6. Teknik tahsil (Kimyager, mimar, mühendis, ormancı, ziraat mühendis ve teknisyeni, tekniker, sanat enstitüsü mezunları bu gruba dahil edildi).

Bu ayırmanın isabeti ve değeri tartışma götürülebilir. Fakat burada esas olan karşılaştırma olduğundan bize bir kalıp vazifesi görülebilir. Tasnifin iyi ve kötü tarafı bütün meclisler için aynı kalamından varılan sonucun sıhhatına pek tesir etmez.

Milletvekillerinin eğitim dallarını yine önce tablo halide ortaya koymakla işe başlıyalım.

TABLO: 7 — Milletvekillerinin Eğitim dallarına Göre Dağılım Nisbetleri

	1946	1950	1954	1957
Hukuk	%20.6	%29.2	%31.7	%31.5
Siyasî İlimler	11.1	7.9	6	5.1
Tıbbî »	13.7	15.4	13.6	11.7
Askerî tahsil	11.9	5.7	4.6	4.8
İktisat ve Mâliye	2.3	3	4.5	5
Teknik	7.4	6.2	10.3	10.6

Milletvekillerinin yetiştikleri eğitim dalları bakımından son dört dönemde göze çarpan yönsemeler şunlardır:

e) Hukuk mezunları daima en yüksek nisbeti muhafaza etmiş ve bu nisbet devamlı olarak artmıştır.

b) Siyasî ilimler ve askerî eğitim gören milletvekillerinin nisbeti devamlı olarak azalmıştır.

c) Tıp dalından yetişenlerin nisbeti, hukuk mezunlarından sora, ikinci gelmekte ve aşağı yukarı aynı seviyeyi muhafaza etmektedir. Bununla beraber 1954 döneminden itibaren, sayı bakımından olmasa bile, nisbet bakımından az fakat tedricî bir azalma da gözden kaçmamaktadır.

d) Teknik eğitim gören milletvekillerinin nisbeti de devamlı ve süratli bir artış göstermiştir. 1954 Meclisinden itibaren nisbet itibariyle üçüncülüğe erişmişlerdir.

Meclis'te siyasî ilimler ve askerlik sahasından gelen milletvekillerinin, sayısının olmasa bile, nisbetlerinin azalmasının sebebi ni şöyle açıklamak mümkündür: Siyasî ilimler eğitimi görmüş milletvekillerinin hemen hepsi yüksek devlet memuriyetlerinde bulunmuş kimselerdi. Eskiden, tek parti devrinde, C.H.P. Meclis'e göndereceği milletvekillerini çok defa vâliler, generaller ve diğer yüksek devlet memurları arasından seçerdi. Fakat çok partili sisteme geçtikten sonra, milletvekili olmak, politik mücadele ve serbest seçimle mümkün olduğundan devlet memurlarının ve generallerin politikaya girme imkânları azaldı. Bu suretle 1946 dan sonra Meclis'te askerlerin ve büyük ekseriyeti memur olan Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunlarının nisbeti azalmağa yüz tuttu. Ayrıca, memurların siyasî hayata atılmasını güçleştiren kanunî engellerin konması da bunda geniş ölçüde âmil oldu. Eski dönemlerde Meclis'teki askerlikten gelen milletvekili sayısının nisbî fazlalığının bir diğer sebebi de, o zaman Devlet'in başında, bir millî zaferle iş başına gelmiş askerî liderlerin bulunması ve muhtemelen o zaman Devlet'in militarist karakterinin nisbeten daha fazla olmasıdır.

Yukarıda zikredilen sebeplerin karşıt sonucu olarak da, serbest ve mücadeleli seçim esasına dayanan çok partili devrede, serbest meslek sahiplerinin politikaya atılmaları ve bunun tabii sonucu olarak Meclis'e girmeleri imkânları arttı. Özel olarak hukuk eğitimi görmüş olanların nisbeti hızla ve devamlı bir şekilde yükseldi.

Hukuk mezunlarının sayısı Amerikan Kongresinde de pek yüksektir. Kongredeki hukuk mezunlarının nisbeti muhtelif dönemlerde aşağıdaki şekilde idi:

	Temsilciler Meclisi'nde	Senato'da
77. Kongre (9)	% 60	% 60
79. Kongre (10)	55.4	64,5

1845 yılında, bu nisbet, Senato'da % 95 i bulmuştu (11).

Milletvekillerinin Eğitim Dallarına Dağılışının Partilerdeki Durumu :

Eğitim dallarının partilerdeki nisbetlerinin Meclis'tekinden büyük farkı yoktur. İktidar partisi Meclis'in hâkim karakterini tâyin ettiğinden, Meclis'inkinden farklı nisbetler daha ziyade muhalefet partisinde görülmüştür.

TABLO: 8 — Milletvekillerinin, Partilerde Eğitim Dallarına Göre Dağılış Nisbeti

	1946		1950		1954		1957	
	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.
Hukuk	35.4	18.3	30	26.4	29.7	30	30.3	33
Siyasî İl.	3.2	12.5	5.6	18.8	5.7	3.3	5.2	5.2
Tıbbî İl.	16.1	13.5	14.6	18.8	13.9	13.3	10.7	13.3
Askerlik	0.0	13.3	4.8	11.3	4.5	6.6	4	6.3
İkti.,Tic.	3.2	2.2	3.6	0.0	5.3	0.0	6.4	1.7
Teknik	3.2	7.7	7	1.8	11.2	0.0	13.3	4.6

İki parti arasında en belirli farklar, C.H.P. içinde askerlerin nisbî sayısının D.P. dekinden daha yüksek olması; D.P. içinde de İktisat, ticaret ve teknik eğitim görmüş kimselerin nisbetinin C. H.P. dekinden açık bir şekilde daha yüksek bulunmasıdır.

Her iki partinin bünye ve politikalarını bu nisbetlerle ilgili bulmak imkânını halihazırda görebilmiş değiliz.

(9) M.M. Mc Kinney, Op.cit., s. 72

(10) G.B. Galloway, Op. Cit., s. 349

(11) D.R. Matthews, Op.Cit., s. 13

III — MİLLETVEKİLLERİNİN İHTİSASLARI

Milletvekillerini mesleklerine göre incelemek daha noğru olurdu. Fakat bu incelemede Meclis Albümlerine dayanmak zorunda kaldığımız için, onun tasnifine uyduk. Çünkü Meclis albümlerinde bütün milletvekillerinin mesleklerini tesbit etmek mümkün değildir. Meselâ bazı kimselerin, milletvekili seçilmeden önceki son görevleri olarak «Halkevi Başkanı» veya «Sümerbank Merkez İdare Heyeti Üyesi» ve daha buna benzer şeyler yazılıdır. Bununla beraber ihtisas üzerine yapılmış olan tasnif, aşağı yukarı % 80 - 90 doğruluk payı ile meslek tasnifi olarak da alınabilir.

İhtisaların ayrımında şöyle bir kalıba dayandık:

- 1 — Adliye ve Hukuk,
- 2 — İdarecilik,
- 3 — Askerlik,
- 4 — Çiftçilik,
- 5 — İktisat, Mâliye ve Bankacılık,
- 6 — Tıp (Hekim, dişçi, eczacı, veteriner)
- 7 — Teknik (Mimar, Mühendis, ormancı, kimyager),
- 8 — Ticaret.

TABLO: 9 — T.B.M.M. de Milletvekillerinin İhtisalarına Göre Dağılışı Nisbetleri

	1946	1950	1954	1957
Adliye, Hukuk	17.4	26.7	27.7	28.5
İdarecilik	7.1	3.7	4.8	4.6
Askerlik	10.8	5.8	4.8	4.6
Çiftçilik	7.8	11.8	11.2	11.9
İkti.,Mal.,Bank.	11.5	7.7	7.4	6.6
Tıbbî mesl.	13	15.4	13.4	11.7
Teknik	5.4	4.5	6.3	5.9
Ticaret	12.6	12.1	10.3	13.9
Eğitim	9.8	5.2	6.5	5.4

Tablodan da görüleceği gibi milletvekillerinin ihtisaları bakımından dağılışlarında görülen yönsemeler şunlardır:

a) İhtisası hukuk ve adliye olanlar en yüksek nisbeti muhafaza etmiş ve nisbetleri mütemadiyen de artmıştır.

b) 1957 dönemine kadar, ihtisası tıp olanlar, Meclis'te ikinci büyük nisbeti muhafaza etmiştir. Fakat 1957 de nisbette bir azalma görülmüş ve sırada üçüncülüğe düşmüştür.

c) Askerlerin nisbeti devamlı bir düşüş göstermiştir. Daha yavaş bir tempo ile olmakla beraber, bu düşüş hareketini idarecilerde de gözlemliyoruz.

d) Tâcirlerin ve çiftçilerin nisbeti gittikçe artmıştır. Artış hızı çiftçilerde daha belirlidir.

e) Burada ilgi çekici bir yönseme ile karşılaşılıyor: 7 No. lu tabloda gördüğümüz gibi, Meclis'te iktisat, ticaret ve teknik eğitim görenlerin nisbeti arttığı halde, ihtisasları iktisat, mâliye ve teknik olan milletvekillerinin nisbeti ise devamlı bir düşme göstermektedir. Bunun sebebinin ayrıca araştırılması gerekir.

Amerikan Kongresinin meslek bakımından dağılışı bizimkinden oldukça farklıdır. Yapısı itibariyle bizim Meclis'e daha yakın olan Temsilciler Meclisinde durum şöyledir (12):

	77.Kongrede Temsilciler Mec.	79. Kongrede Temsilciler Mec.
Hukukçu	% 60	% 55,4
Tacir	15	10.8
Öğretmen	12	5
Çiftçi	8	3.4
Tıbbî Meslekler	1.6	2.5
Gazeteci ve nâşir	8	5

Amerikan Temsilciler Meclisi'nde, bizim Meclis'ten belirli farklar gösteren özellikler şunlardır :

a) Hukukçuların nisbeti çok yüksektir.

b) Tabiplerin ve çiftçilerin nisbeti oldukça düşüktür.

Kısa ifadesiyle, Amerikan Temsilciler Meclisi'ne hukukçular ve tâcirler çok üstün bir sayıyla hâkimdirler.

Fransa'daki duruma gelince: (13)

a) 1946 Meclisinde en yüksek nisbetleri, el işçileri ve beyaz yakalı işçiler, öğretmenler, hukukçular teşkil ediyorlardı. Tabiplerin ve memurların nisbeti çok düşük idi.

(12) M.M. Mc Kinney, Op. Cit., s. 72; G.B. Galooway, Op.Cit., s. 349.

(13) G.M. Carter, Op. Cit. s. 311

b) 1951 Meclisinde, çiftçiler, hukukçular ve öğretmenlerin nisbetleri başta gidiyordu. Asker ve tabiplerin sayısı artmakla beraber nisbetleri yine fazla değildi.

Almanya'da durum: (14)

	1928 Reichstag'nda	1952 Bundestag'ı
Serbest meslekler (avukat, öğretmen, doktor)	% 7.9	13.4
Çiftçiler ve ziraî şirketlerin memurları	13.7	9.2

Amerika, Fransa ve Almanya'daki durumlara göre, bizim Meclis'te ihtisas veya meslek dağılışı bakımından görülen en göze batar özellik, tıp mensuplarının fazlalığıdır.

b) Partilerde milletvekillerinin ihtisaslarına göre dağılışı:

TABLO: 10 — D.P. de ve C.H.P. de Milletvekillerinin İhtisaslarına Göre Dağılışı nisbetleri (% olarak)

	1946		1950		1954		1957	
	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.
Adl.Hukuk	25.8	16	27.8	20.7	27.8	26.6	26	34.1
İdarecilik	3.2	7.5	2.9	11.3	5	3,3	5.4	2.8
Askerlik	0.0	12.5	4.8	11.3	4.7	6.6	4	5.7
Çiftçilik	12.9	7.7	3.9	7.5	11.2	13.3	9.7	17.9
İkt.,Mal.,Ban.	9.6	11.8	7.5	9.7	7.9	0.0	8.3	2.8
Tıp	16.1	12.8	14.6	18.8	13.9	13.3	11.2	13.3
Teknik	3.2	5.5	5.3	0.0	6.9	0.0	7.3	2.8
Ticaret	19.3	12	12.9	9.4	10	16.6	15	12.1
Eğitim	6.4	10.3	4.6	5.6	6.1	13.3	5.9	3.4

Meslek veya ihtisas bakımından iki parti arasında en göze çarpar farklar şunlardır:

a) Askerlerin nisbeti C.H.P. de daima yüksek kalmıştır.

b) D.P. de 1950 den itibaren teknik ihtisas sahipleri, 1954 ten itibaren de iktisatçı ve mâliyecilerin nisbeti, C.H.P. dekinden belirli bir şekilde daha yüksek bir seviyeye çıkmıştır.

c) 1946 dönemi hariç, C.H.P. de çiftçilerin nisbeti daha yüksektir. Bu durum, toprak reformunu bir derece ele alan ve az çok sosyalizan bir karakter taşıyan C.H.P.'nin gelecekte de böyle kala-

cağı hakkında az çok şüphe uyandırıcı mahiyettedir. Son dönemde, C.H.P. nin Meclis'teki temsilcilerinin ikinci büyük nisbetini, hukukçulardan sonra, çiftçiler teşkil etmiştir. Bütün milletvekili adaylarını gözönüne almadan tam bir hükümde bulunmak güç olmakla beraber, 1957 Meclisindeki çiftçi milletvekili nisbeti C.H.P. nin ilerde muhafazacı bir karakter kazanması ihtimalini ortaya koymuştur.

Mesleklerin dağılışı bakımından bizim siyasî partilerle, bazı diğer memleketlerin siyasî partileri arasında önemli bir fark göze çarpmaktadır: İngiltere ve Fransa'da meslekler bakımından partiler arasında açık farklar vardır. Örneğin, İngiltere'de maden işçiliğinden, Trade-Union memurluğundan, madencilikten gelmiş milletvekilleri, öğretmenlerin büyük çoğunluğu, gazeteci ve yazarların, memur ve sekreterlerin, hekimlerin çoğu İşçi Partisindedir. Yine Fransa'da işçi milletvekillerinin çoğu Komünist Partisindedir. Hukukçu, öğretmen ve gazeteciler Sosyalist Partisinin hâkim zümresidir. Sağ kanatta, hukukçular, iş adamları ve toprak sahipleri hâkimdir. Kadın milletvekillerinin çoğu Komünist Partisindedir (15).

Bizim partilerde böyle meslekî farklar yoktur. Sadece bir partiye has bir meslek grubu bulunmamaktadır. Bu da bizdeki partilerin henüz bir sosyal sınıfın ifadesi olmamalarının bir sonucu olsa gerektir.

S O N U Ç

Mödersn parlâmentolarda seçmenlerin temsili iki yolla olmaktadır: (16)

1. **(Dolayısıyla (indirect) temsil:** Sosyal sınıfların ve menfaat gruplarının, meslekleri başkalarını temsil etmek olan bir grup (avukatlar) tarafından temsil edilmesi. Amerika'da bu sistem câridir.

2. **Doğrudan (direct) temsil:** Sosyal grupların ve mesleklerin bizzat kendi üyeleri veya temsilcileri tarafından temsil edilmesi. Almanya ve İngiltere bu gruba dâhildirler. Fakat aralarında şu fark vardır: İngiliz iş adamı bizzat parlâmentoya girmek istediği halde, Alman iş adamları ve şirketleri, bütün zamanını bu işe hasreden adamları tarafından temsil edilmeyi tercih etmektedirler.

(15) G.M. Carter, Op.Cit. s. 311

(16) Ibid. s. 684

Türkiye'de 1924 Anayasası devrinde parlâmanter temsili bu iki gruptan birisine sokmak güçtür. Herhalde muayyen derecelerde iki grubun da özelliklerini taşıyan muhtelit bir karakter arz etmektedir. Meclis'te hemen her meslekten milletvekili vardır. Özel olarak çiftçilerin ve ticaret erbabının nisbetleri oldukça kabarıktı. Fakat bunlar kendi mesleklerinin veya sosyal sınıflarının temsilcisi değillerdi. Öte yandan Meclis'te avukatların sayısı ve nisbetçe mütemadiyen arttıkları görülmüştür. Acaba bizde de, Amerika'daki gibi dolayısıyla temsile, yâni sosyal sınıfların ve menfaat gruplarının avukatlar vasıtasıyla temsili yoluna doğru bir gidiş mi vardır? Bu hususta bir şey söylemek için vakit henüz erken dir. Fakat şimdiden gözlemlenebilen bir husus vardır ki parlâmanter temsilcilik, gittikçe serbest meslek sahiplerinin (avukat, doktor, ticaret erbabı, çiftçi gibi) tekeline girmek yönelimindedir.

Bütün dünya parlâmentalarında olduğu gibi, bizim Meclis'te de avukatların sayısının mütemadiyen arttığını söylemiştik. Gerçekten bunun sebepleri pek açıktır: a) Avukat, bugün, müşterisinin menfaatını hukukî yönden en iyi savunan bir ücretli haline gelmiştir. Hem insanlararası aracılık ve uzlaştırıcılıkta hem de konuşma sanatında geniş tâlim ve tecrübeleri vardır. b) Herkes tesadüflele dolu ve kararsız olan politika mesleği için işini terketmeği göze alamaz. Konusu pek çabuk değişikliklere mâruz meslekler için birkaç yıllık bir uzaklaşma, o kimsenin maharetini kaybetmesine veya demode olmasına sebep olmaktadır. Bu engeller avukatlar için mevcut değildir veya pek azdır. Hukuk nisbeten daha az değişikliğe uğramaktadır. Sonra avukat bu değişiklikleri tâkip edebilir. Politika ile mesleğini birlikte yürütebilir. Üstelik politika mesleğine yardımcı da olur (17).

Aynı kolaylığın doktor için de mevcut olduğunu söylemek güçtür. Parlâmento temsilciliğinin kendilerinin meslekî gelişmelerine zararlı olacağını kestirmek zor değildir. Meclis'teki doktor sayısının nisbî fazlalığını olağan saymamak gerekir. Meslekî ciddiyet ve mücadele zorunluluğu arttıkça, başka memleketlerde olduğu gibi, bizde de Meclis'te doktorların nisbetinin azalacağı tahmin edilebilir. Buna karşılık memurların politikaya atılmalarına çeşitli engeller konursa ve milletvekilliğinin maddî ve manevî avantajlar temin etme imkânları bâki kalırsa, milletvekilliğinin serbest meslek sahiplerinin tekeline kalacağını tahmin etmek güç değildir.

(17) D.R. Matthews, Op.Cit.,